

John Locke'un Mülkiyet Kavramına Yönelik Bir Değerlendirme¹

Araştırma Makalesi/Research Article

Ahmet TUNÇ* Tuğçe KURTAĞZI** Süleyman EKİCİ***

ÖZET

17. yüzyıl İngiltere'sinde yaşayan John Locke'un siyaset felsefesinin tesiri yaşadığı yüzyılı aşmış, liberal toplumlarının dayandığı ilkelerin temelini oluşturmuştur. Mülkiyet, siyaset felsefesinin özgeğinde yer alan konulardan biridir. Locke, doğa durumundan kaynaklandığını ileri sürdüğü mülkiyet kavramına Hükümet Üzerine İkinci İnceleme'sinde "yaşam, özgürlük ve mülk" şekilde geniş bir anlam vermektedir. Toplum sözleşmesi ile kurulan devletin vazifesi ise mülkiyeti korumaktır. Çalışmanın amacı Locke'un mülkiyet kavramı ve liberalizmin ortaya çıkışı ile arasındaki ilişkiyi açıklamaktır. Bu bağlamda Locke'un liberal teoriye atıkları, mülkiyet anlayışı, mülkiyet hakkı, direnme hakkı ve özel mülkiyetin temeli tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Doğa Durumu, Mülkiyet, Servet, Liberalizm*

An Evaluation of John Locke's Concept of Property

ABSTRACT

The effects of the political philosophy of John Locke, who lived in England in the 17th century, exceeded the age he lived and formed the basis of the principles on which liberal societies were based. Property is one of the issues at the center of political philosophy. He gave a broad meaning to the concept of property, which he claimed was due to the state of Nature, as "life, freedom and property" in his Two Treatises of Government. The duty of the state established by the social contract is to protect the property. The aim of the study is to explain the connection between Locke's concept of property and the emergence of liberalism. In this context, the contributions of Locke to liberal theory, the understanding of property, the right to property, the right of resistance and the basis of private property were discussed.

Keywords: *State of Nature, Property, Estate, Liberalism*

¹ Bu çalışma Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tarafından kabul edilen "John Locke'un Siyaset Felsefesinde Mülkiyet Kavramı" adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

* Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Siyaset ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı, ahmet.tunc@comu.edu.tr, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0106-2599>

** Doktora Öğrencisi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, tugcekurtagzi@hotmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6932-0585>

*** Dr. Öğr. Üyesi, İnönü Üniversitesi, Siyasi Tarih Anabilim Dalı, slymne@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8477-000X>

GİRİŞ

Sınırlı devlet, bireysel özgürlük ve serbest piyasa ekonomisi ilkelerine dayanan liberalizm, ortaya çıkışından itibaren dünya siyasetini derinden etkilemiştir. Liberal toplumlarda mülkiyet, bireyin devlet de dahil olmak üzere gerçek ve tüzel kişilere karşı korunan özel alanıdır. Özgür insan, vicdani ve ekonomik kısıtlamalara tabii olmamalıdır. Bu nedenle mülkiyet haklarına müdahale ve kısıtlama teşebbüsü liberal özgürlüğe saldırı anlamına gelmektedir. Mülkiyet, siyasal liberalizmin babası kabul edilen John Locke'un siyaset teorisi içerisinde merkezi bir konuma sahiptir.

Locke mülkiyeti doğa durumundan kaynaklanan bir hak olarak görmektedir. Doğa yasası ile yönetilen doğa durumu ise, siyasal toplum öncesi bir insanlar arası eşitlik halindedir. Doğa durumunda insanlar özgür ve eşittir. Ancak bahsi geçen özgürlük istenilen her türlü eylemde bulunmak anlamına gelmemektedir. Başkalarının hayatına, özgürlüğüne, mallarına, bedenine zarar vermek doğa yasası tarafından yasaklanmıştır ve cezalandırılmayı gerektirmektedir. Ancak doğa durumunda tarafsız bir yargıcın yokluğu doğa yasasının ihlali halinde doğan cezalandırma hakkının belirsizliğine sebep olmaktadır. Bu nedenle insanlar toplum sözleşmesi ile siyasal toplum altında birleşmekte, doğa yasasını yürütme iktidarlarını devlete devretmektedir. Locke için devletin görevi ve kuruluş amacı mülkiyet haklarını muhafaza etmek, üyelerinin güvenliğini sağlamaktır.

Bu çalışmanın ana konusunu Locke'un mülkiyet kavramına atfettiği geniş kapsamın ve liberal teoriye sağladığı katkının çözümlenmesi oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında Locke'un başta "Hükümet Üzerine İkinci İnceleme" olmak üzere eserleri incelenmiş, mülkiyet anlayışı, liberalizmin gelişimiyle paralel olarak incelenmiştir.

1. KLASİK LIBERALİZM VE JOHN LOCKE

Siyaset yazınında kullanılan diğer birçok kavrama nispeten oldukça yeni olan liberalizm, Latince "eleutheria" sözcüğünden gelmektedir. Kavram siyaset terminolojisine 19. yüzyılda girmiştir. İngilizceye İspanyolcadan geçmiş bir kavram olmasına rağmen, sonraki dönemlerde İspanyollar tarafından İngiltere kaynaklı politikalardan bahsedilirken kullanılmıştır. Locke'cu parlamenter sistem ve anayasal monarşi ilkelerini savunan vekiller "liberales" olarak isimlendirilmiştir (Yayla, 2002: 15-16).

Klasik liberalizm özgürlük, bireycilik, hukukun hakimiyeti ve sınırlı devlet, sözleşme özgürlüğü ve piyasa ekonomisi ilkelerine dayanmaktadır. 17. yüzyılda siyasi bir doktrin olarak ortaya çıkan ve günümüze kadar gelişimini sürdüren liberalizm, ortaya çıkışından çok sonraları ancak 19. yüzyılda siyasi bir hareketin ismi olarak kullanılmaya başlanmıştır. İngiltere'de liberalizm sözcüğü ancak 1840 yılında İngiliz Liberal Partisinin isminde kullanılmıştır (Hayek, 2009: 199).

Locke ile başlayan fikrin orijinal yorumu klasik liberalizmdir. Liberalizmin sınıflandırılması, ilerleyen yıllarda fikrin farklı ilkeler içeren türlerinin ortaya çıkmış olmasından kaynaklanmaktadır. Klasik liberalizmin farkı, siyasi otoriteye çok kısıtlı bir rol vermesi ve birey özgürlüğüne sıkıca bağlı oluşudur. Devletin tek vazifesi özel mülkiyeti korumak ve özgürlüklere yönelik saldırıları engellemektir. Conway'e göre klasik liberalizm ve ilkeleri ilk tasvirlerini Locke'un Hükümet Üzerine İkinci İnceleme'sinde bulmaktadır. 1689 yılında, İngiliz Devriminden bir yıl sonra yayınladığı eserinde Locke, bireylerin haklarını korumak için siyasi düzenin nasıl kurulması gerektiğinden bahsetmektedir (Conway, 2011: 85-86). Locke'un düşünceleri bireysel özgürlük yanlıları ve mutlakiyet karşıtlarının sesi olduğu için ünlenmiştir (Cranston, 1968: 51).

Liberalizm, Batı Avrupa'da ortaçağ düzeninin çözülmesiyle ortaya çıkmıştır. Liberalizm düşüncenin temeli ortaçağın yapısını değiştiren faktörlerde aranmalıdır. Ortaçağ düzenindeki değişim, özgür düşüncenin temellerinin atıldığı ve dinde özgürleşmenin önündeki engellerin kaldırıldığı Rönesans-Reform başlamış, Fransız Devrimi ile hızlanmıştır. Sanayi Devrimi, sürecin son katmanı olarak görülmektedir. Ekonomik ve vicdani özgürlüğe dair fikirler toplumun tamamında yayılım göstermiştir (Yüksel, 2014: 270).

Rönesans, reform'un ardından meydana gelen sanayi devrimi Batı'da yaşanmakta olan dönüşümü hızlandırmıştır. Batı medeniyetlerini dünyanın önde gelen güçleri olmaya götüren süreçte hem toplumsal hem de teknolojik anlamda birçok değişim yaşanmıştır (Belli ve Aydın, 2018: 64). Avrupa'da insan aklına verilen değer, evrensel insan ve hümanizm fikirleri yükselişe geçmiştir. Rönesans ve Reformla birlikte yeni insan, yeni toplum ve yeni ekonomik düzen anlayışının temelleri atılmıştır. Dinde çeşitlenme artmış, ulusallaşmaya giden yol açılmıştır (Yalçınkaya, 2013: 79-82).

Rönesans ve Reformun merkezi Avrupa kentleri, 16. yüzyılda günümüz kentleriyle kıyaslanamayacak derecede küçüktür. Kent kavramının tanımı ekonomik, işlevsel ve yönetsel olarak farklı ölçütler içermektedir. Yönetsel ölçüt kentte yaşayan nüfus miktarıyla alakalı iken, işlevsel ölçüt nitel özellikleri dikkate almaktadır. Kentin kırdan ayrılan yönü tarımsal üretimin yerini sanayinin almasıdır (Tunç, Belli ve Aydın, 2017: 1674- 1675).

Önemli olan kentin niceliksel büyüklüğü değil, yeni sınıfın ve siyasal çekişmelerin ortaya çıktığı yer olmasıdır. Niteliksiz ve cansız oldukları feodal dönemin ardından kentler ticaretle zenginleşen burjuvazinin siyasi mücadelelerinin ve paranın merkezi durumuna gelmeye başlamıştır (Yalçınkaya, 2012: 81- 83).

Wood; 16. yüzyılı takip eden süreçte İngiltere'nin yeni bir yönde geliştiğini söylemektedir. Bahsi geçen gelişim ıslah ideolojisi ve çitleme hareketinden ileri gelmektedir. İngiltere giderek artan biçimde

merkezi yönetime kavuşmuştur. Hızla büyüyen Londra, ulusal pazarın merkezi durumuna gelmiştir. Toprak merkezleştirilmiştir. Büyük toprak sahipleri, toprağını işleme için çiftçilere kiralamakta, üretimi arttırma ve maliyeti düşürme konusunda onları zorlamaktadır. Çiftçinin vazifesi toprağı ıslah etmektir. İngiltere’de ıslah, daha iyi duruma getirilmiş toprağı, ıslahçı ise boş arazileri çitleyerek tarıma uygun hale getiren ve kar etmek maksadıyla kullanan kişiyi anlatmak için başvurulan terimlerdir. Ancak terimler daha ileri bir anlama da gelmektedir: “yeni mülkiyet biçimi”. 16. ve 17. yüzyıllarda meydana gelen çitleme hareketi sadece tarım alanlarının dört bir yanını çitle çevrelemek anlamına gelmemektedir. Asıl olan, insanların tarım alanları üzerinde, müşterek olan mülkiyet haklarından dışlanmış olmalarıdır. Daha az üreten çiftçi toprağını kaybetmiş ve mülksüzleşmiştir. Bu süreç; rekabetçi piyasada üretken tarımı, toprakla uğraşmayan bir ücretli işçi sınıfını, ucuz tüketim malları için iç piyasayı ve kentlere göçen büyük mülksüz kesimi yaratmıştır. 18. yüzyılda yaşanan parlamenter çitleme ise üretim araçlarının sahiplerinin birikimlerini engelleyen, müşterek mülkiyet haklarının ortadan kaldırılmasının yasalaşmasıdır. İşte İngiliz sanayi kapitalizminin temelini bu süreç oluşturmaktadır (Wood, 2003: 106-144).

17. yüzyıla gelindiğinde toprak sahiplerinin yönetime katılması alışlageldik bir durum haline gelmiş, karşı bir girişim mülkiyet hakkına saldırı olarak değerlendirilmeye başlamıştır. Bu sınıfın taleplerinin dikkate alınmaması iç savaş ile sonuçlanmıştır. İngiliz devrimi ile mülkiyet haklarını koruma altına almış, kralların mutlak egemenliği sona ermiştir (Kaymak, 2011: 172).

Ticaretin gelişmesi ve sanayinin kurulmaya başlaması, feodal mülkiyet biçimi ile toplumdaki üretim güçlerini çelişkiye düşürmüştür. Ortaya çıkan yeni sınıf, yeni bir sosyal düzen kurarken, iktidarın kullanımını kendi çıkarına göre düzenlemek istemektedir (Sarıca, 1983: 66-68).

Burjuvazi devleti ele geçirmesinin ardından, güçlü krallıkların yerini anayasal yönetimlerin alması gerektiğini, temsili demokrasiyi ve bireysel özgürlükleri savunmuştur. Özgürlük bireysel alanın yanı sıra, ekonomik alanda da hakim düşünce haline gelmiştir. Liberaller, ekonomik alanın devletin müdahalesinden bağımsız olması gerektiğini savunmuştur. Serbest piyasa düşüncesi sermaye birikimi ve sanayileşmeye giden süreci yaratmıştır (Gökçe, Tunç ve Koçak, 2015: 238)

Yeni sınıfın düşünce biçimi yeni bir ekonomik kuram ve sosyal dönüşümü beraberinde getirmiştir. Bu düşünce biçimine Aydınlanma felsefesi denilmektedir (Sarıca, 1983: 91). Locke’un fikirleri İngiltere’de devrimin ardından kurulan parlamenter monarşinin, Amerikan Bağımsızlık savaşının nedeni olan direnme hakkının felsefi temelini oluşturmaktadır. Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi hazırlanırken de Locke’un düşünceleri temel alınmıştır. Bireyi kısıtlayan siyasal ve dini baskılara karşı olan Locke, Aydınlanma Felsefesinin en önemli isimlerinden biridir (Ağaoğulları, 2011: 148).

Var olan düzene karşı gerçekleştirilen eylemler olarak tanımlanan devrimler, insanlık tarihindeki hayati değişimlerin önünü açmıştır. Devrimlerin etkileri kimi zaman buldukları toplumla sınırlı kalmış kimi zaman ise tüm dünyada etkili olmuştur (Ağır, 2019: 325). Prelot, etkileri tüm dünyada hissedilen üç büyük devrim olan Fransız, Amerikan ve İngiliz Devriminin Locke'un fikirleri ve doğal hukuk kavramsallaştırmasına dayandığını ileri sürmektedir. Locke'un eserleri yaşadığı dönemin şartlarına, isteklerine ve siyasal gelişmelerine paralel bir yön izlemekte, İngiliz devriminin teorik temelini oluşturmaktadır (Göze, 2015: 192).

Aydınlanma felsefesinde John Locke'un "yaşam, özgürlük, mülkiyet" düşüncesi kilit rol oynamaktadır. Mutluluğu temel alan düşünce herkesin arzularının peşinden gitme, kendi kaderini tayin etme hakkını siyasetin merkezine koymaktadır. Aydınlanmanın temelinde Locke'un ampirizmiyle güçlenen bireycilik bulunmaktadır. Locke 17. ve 18. yüzyıl düşüncesine egemen olan birey fikrinin sahibidir. Halkı yönetme yetkisinin tanrı tarafından bir kişiye verildiği görüşünü reddeden ve yönetimin özgür insanların rıza ile katıldıkları bir sözleşme yoluyla kurulduğunu savunan aydınlanma düşüncesinde, birey artık üzerinde soyluların, kralların bulunduğu zavallı bir varlık değildir. Devletin vazifesi artık bireylere ahlaki, dini gerçekler dayatmak değil; ona hizmet etmek, yaşam ve mülkiyet haklarını güvence altına almaktır. Aydınlanma liberalizmi bireyi yalnızca siyasi değil, ahlaki, ekonomik anlamda da özgürleştirmeyi, serbest girişimlerin önündeki kısıtları kaldırmayı amaçlamaktadır. Bireyin kendi istekleri ve çıkarları doğrultusunda özgürce hareket ettiği serbest piyasa düşüncesini savunmaktadır (Cevizci, 2017: 38-40).

Klasik liberalizmin temeli John Locke'un insanlar "eylemlerini uygun gördükleri biçimde düzenlemek, mülk ve kişileri uygun gördükleri biçimde kullanmak üzere tam bir özgürlük durumunda aynı zamanda bir eşitlik durumunda" doğar sözlerine dayanmaktadır (Goodin vd., 2016: 509).

İnsanın doğası gereği özgür olduğu düşüncesine dayanarak meşru hükümet ile despotizmi birbirinden ayıran kriterleri ortaya koymaya çalışmıştır. Onun fikirleri, liberal teoriyi ve doğal özgürlük düşüncesini eleştirenlere karşılık, liberal ilkelere dayanan meşru hükümetlerin farklı topluluklarda istikrarlı ve sürekli olabileceğini gösteren bir savunma olarak düşünülmektedir. Meşru iktidarın kurallarına uyma görevini yerine getiren insanların, iktidarın meşruiyetini kaybetmesi halinde direnme hakkına sahip olduğu düşüncesini ortaya koymaktadır (Grant, 1987: 198-203).

Locke, Hükümet Üzerine Birinci İnceleme'sinde eşitlik ve bireyciliğe dair görüşlerine yer vermektedir. Bireylere rasyonel varlıklar olarak eşit davranılması gerektiğini savunmaktadır. Ona göre, sosyal ve siyasal konularda aklın kuralları doğrultusunda hareket edilmelidir. (Peters, 1995: 72). Tanrı tarafından verilen doğal egemenlik hakkının reddi konusundaki fikirlerini Robert Filmler'a karşı

ileri sürdüğü savlarda bulmak mümkündür. Filmer, Adem'in doğal hükümdarlık hakkını savunurken, Locke Tanrının yarattığı tüm insanlara eşit egemenlik hakkı verdiği fikrini savunmaktadır (Zorzi, 2019: 193).

Locke'a göre herhangi bir gerekçeye dayanmayan ve doğal olarak ortaya çıkmış herhangi bir iktidar bulunmamaktadır. "Siyasi otorite, yalnızca siyasi toplum üyelerinin korunmasına yönelik olmalıdır. Doğal yasadan çıkarılan bu ilke, siyasi ilişkiler dedahil olmak üzere tüm sosyal ilişkilerdeki meşru ve gayri meşru güç uygulamalarını ayırt etmek için temel taşlarıdır. Yöneticilerinin yararına vatandaşlarının güvenliğini ve refahını feda eden herhangi bir hükümet bir zulümdür. Halkın rızası olmadan çalışan herhangi bir hükümet eşit derecede gayri meşrudur. Devlet ve iktidar tamamen onu meydana getirenlerin rızasına dayanmalıdır. Rıza şartı doğrudan özgürlük ilkesinden gelir, çünkü otorite doğal bir dayanak olmadan, yalnızca eşitler arasındaki anlaşmadan kaynaklanabilir." Hükümet vatandaşlarının ortak rızasına dayanmalı ve kamu yararına yönelik hareket etmelidir (Grant, 1987: 200).

Locke'un liberal teorisinin temel noktası bir şeyden özgürlük anlamına gelen "freedom from" ilkesidir. Klasik liberalizm, negatif özgürlüğü ve temel insan haklarını koruma altına almayı amaçlamaktadır. Kolektifi oluşturan birey toplumdaki daha üstün bir varlıktır. Siyasal iktidarın egemenliği doğal haklarla sınırlandırılmıştır (Ekmekçi, 2013: 72).

Bireylerin özgürlüğü fikrine sıkı sıkıya bağlı olan Locke için kavram, din özgürlüğü, ifade özgürlüğü, mülk edinme özgürlüğü, ekonomik özgürlüğü kapsamaktadır. Devletin birincil vazifesi vatandaşlarının bahsi geçen özgürlüklerini korumaktır. Devletin egemenlik yetkilerinin sınırlandırılması bireylerin gönüllü işbirlikleri geliştirmelerine, avantajlı ve rasyonel ekonomik ilişkiler kurmalarına olanak tanımaktadır. Locke'un özgürlüğün garantisi olan sınırlı devlet ve meşruiyetini kaybetmiş devlete karşı direnme hakkı fikirleri günümüze değin üzerinde tartışılan konular olarak varlığını sürdürmeye devam etmiştir (Mack, 2013: 4).

Locke'un doğal haklar ve mülkiyete dair fikirleri liberalizmin ilkeleri olan kendiliğinden düzen ve piyasa ekonomisinin temelini oluşturur. Her insanın kendi kaderini belirleme ve yaşamını devam ettirmek için istediği eylemi yapma hakkı bulunmaktadır. Doğal haklar yoluyla devletin kısıtlamalarına karşı korunan bireyin, özgürlükleri ile yaratılan özel alanındaki ekonomik eylemleri "doğal, kendiliğinden bir düzen" içinde gerçekleşmektedir (Çetin, 2001: 226).

Locke'un özel mülkiyete dair fikirleri liberalizmin ekonomik yönüne temel oluşturmuştur. İlerleyen süreçte görünmez el ve bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler anlayışı liberalizmin şartı haline gelmiş, ekonomik hayata devlet müdahalesine karşıtlık şeklinde formüle edilmiştir (Evren, 2015: 11).

Bir merkantilist olan Locke, uluslararası ticaret üzerine tartışmakta, devletin gücünün ticaret hacmi, altın-gümüş miktarına bağlı olduğunu düşünmektedir. Ticaret, zenginlik ve gücü beraberinde getirmekte, hem stok hem de nüfusu artımını sağlamaktadır. Locke, 1691 yılında Faiz Düşürmenin ve Paranın Değerinin Artırılmasının Sonuçları Üzerine Bazı Hususlar'ı yayımlamıştır. Para piyasasının siyasi kontrolüne karşıdır ve piyasa fiyatlarının, bütün malların (para dahil) değerini belirlemesi gerektiğini ileri sürmektedir. Emek-değer teorisi ekonomistlerin aşına olduğu arz-talep yasası olarak öngörülmektedir. Değer alışverişi teorisi görünmez el düşüncesine benzemektedir. Klasik iktisadın öncüsü Adam Smith, Milletlerin Zenginliği isimli eserinde Locke'un para ve piyasa üzerine düşüncelerine başvurmaktadır (Parsons, 1969: 390-393).

Ekonomik ilerlemenin dini çatışmalar tarafından yavaşlatıldığını düşünen Locke, dini hoşgörüden yanadır. Dogmatik yargılar ve kralın keyfi iradesine karşılık insan aklından yana tavır takınmaktadır. Mülkiyet haklarına ve insanın kendi kaderini tayin etme özgürlüğüne saygı duyulmasını talep ederken, kuvvetler ayrılığına dayanan anayasal iktidar fikrini savunmaktadır (Ünaldı, 2002: 24).

Hoşgörü Üzerine Bir Mektup isimli eserine hoşgörünün verimliliği arttırdığı ve dikkatle üzerinde durulması gereken bir konu olduğunu söylemektedir (Boullion, 1998: 4). Locke'un liberal düşünceleri dine bakış açısında ve söylemlerinde de görülmektedir. Özgürlük savunucusu olan Locke, dinde de hoşgörüden yana tavır takınmaktadır. Dini, devletin yetkisinin dışında bir alan olarak kabul etmektedir (Didier, 2009: 74). Din ve vicdan özgürlüğü, insanın insan olmasından kaynaklı olarak sahip olduğu temel haklardan biridir. Bu sebeple hukuk kuralları her inancın, dinin, kimliğin korunmasını ve her inançtan insana eşit muamele edilmesini sağlamalıdır (Özipek, 2011: 208).

Locke'un yaşadığı dönem, eserleri ve hayatı incelendiğinde insan haklarına bakış açısıyla, sosyal sözleşme teorisiyle, bireyi algılayış biçimiyle, kuvvetler ayrılığına yaptığı vurguyla, mülkiyet hakkına ve insan aklına verdiği önemle, sınırsız devlet iktidarına karşı duruşuyla bir aydınlanma filozofu ve liberalizmin kurucusu olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

2. JOHN LOCKE'UN SİYASET FELSEFESİNDE MÜLKİYET KAVRAMI

Locke mülkiyetten bahsederken, "Hükümet Üzerine İkinci İnceleme'sinde" "property" ve "estate" olmak üzere iki farklı kavram kullanmaktadır. Estate daha dar anlamda servet anlamına gekirken, propertyserveti de kapsar biçimde geniş anlamda "yaşam, özgürlük, mülkiyet" anlamına gelmektedir.

Locke mülkiyetin yaşam, özgürlük ve serveti içine alan tanımı yaparken "insan ...mülkiyetini; yani yaşamı, hürriyeti ve servetini başkalarının vereceği zararlara ve saldırılara karşı koruma iktidarına sahip kılınmamıştır" (Locke, 2012: 57) demektedir.

Amerika Birleşik Devletleri'nin Anayasasının oluşum sürecine katkı sağlayan John Adams, özgürlüklerin mülkiyet muhafaza edildiği sürece var olabileceğini söylemiştir. Thomas Jefferson'un 1776 yılında yayımlanan Özgürlük Bildirgesinde Locke'un "yaşam, özgürlük ve mülkiyet" ilkesine yer verilmektedir (Kama, 2009: 72).

Locke'un mülkiyete dair fikirlerini anlamak ve çözümleyebilmek için öncelikle doğa durumu ve doğa yasası kavramlarının anlaşılması gerekmektedir. Locke, mülkiyeti doğa durumundan kaynaklanan bir hak olarak görmekte, doğa yasası ile temellendirmektedir. Mülkiyet hakkındaki fikirlerini yorumlayabilmek için doğa durumu ve doğa yasası teorisi incelenmelidir.

2.1. Doğa Durumu

Doğa yasası, tüm evrende ve herkes için geçerli, insanların birbirleri ve kurumlar arasındaki uyumu, adaleti sağlayan, ahlaki ilkeler üzerinde kurulu kurallar bütünü olarak tanımlanmaktadır. Düşüncenin asıl kaynağı adalet arayışıdır (Türkeri, 2005: 140).

Locke'un siyasal toplumun kuruluşunu, görevlerini, sınırlarını ve mülkiyet hakkını dayandırdığı doğa yasası birçok farklı düşünür tarafından tartışılmış, farklı tanımları yapılmıştır. Tarih boyunca Stoacılar'dan toplum sözleşmecilerine kadar birçok düşünürün felsefesinin vazgeçilmez bir parçası olmuştur. Düşüncenin temellerini Platon, Aristoteles ve Cicero'da bulmak mümkündür (Bix, 2004: 292-294).

Locke'a göre insanlar siyasal toplum öncesinde eylemlerini kimsenin isteğine bağlı olmaksızın düzenledikleri, doğa yasası tarafından yönetilen bir doğa durumunda yaşamaktadır. Doğuştan eşit olan insanlar arasında tüm güç ve yetki karşılıklıdır. Doğa yasasının çizdiği sınırlar dahilinde her insan mülkü ve kişiliği üzerinde dilediği tasarrufta bulunabilme özgürlüğüne sahiptir. Ancak kişinin kendisine ya da bir başkasının varlığına zarar vermesi daha yasası tarafından yasaklanmıştır (Locke, 1993: 263). Bir siyasal toplum ve yazılı kurallar bütünü olmaması doğa durumunun kanunsuzluk hali olduğu anlamına gelmemektedir. Doğa yasası doğa durumunda yaşayan tüm insanları eşit derecede bağlamaktadır. Bireylere haklar tanıyan doğa yasası beraberinde sorumluluklarda getirmektedir (Syneder, 1986: 730).

Locke yaratılmış tüm insanların benzer özelliklere sahip olduğunu ve dünyanın nimetlerinden faydalanma konusunda eşit haklara sahip olduğunu düşünmektedir. Dolayısıyla aralarında birinin diğerine tabii olacağı, hizmet edeceği ya da özgürlüğünü kısıtlayacağı bir ilişki yoktur (Locke, 2004: 7).

İnsanlar arasındaki ilişkinin ve devletin dayanağı doğa yasasıdır. Yasanın yok sayılması, devleti kuran toplum sözleşmesinin dolayısıyla devletin de ortadan kalkması sonucunu doğuracaktır. Egemenlik

sahipleri kendi keyfi iradeleri ile kanun yapmaları ve toplumun üyelerini bu kanunlara uymaya zorlamaları halinde bireylerin menfaatlerin söz etmek mümkün olmayacaktır. “Eğer toplumu meydana getiren insanlar yalnızca yöneticilerin itaatkarı olacaksa topluma üye olmakta ne gibi bir karları olduğu söylenebilir?” (Locke, 1999: 23).

Doğa yasası insanlara yaşamlarına ve mülklerine yöneltilen saldırıları cezalandırma hakkı vermektedir. Cezalandırmaya maruz kalmak istemeyen kişi doğa yasası tarafından verilen sorumluluklara uymalı, başkalarının haklarına ve mülkiyetlerine saldırıdan kaçınmalıdır (Copleston, 1998: 136).

Locke’a göre, doğa durumundaki eşitlik, özgürlük durumu “insanların büyük bölümü, insaf ve adaletin kuvvetli gözetleyicisi olmadığından, bu durumda insanın sahip olduğu mülkiyetin kullanımı oldukça güvensiz ve korumasızdır” (Locke, 2004: 103). İnsanlar yaşamlarını ve mülklerini korumak için bir toplum sözleşmesi altında birleşmekte, siyasal toplumu kurmaktadır. Siyasal toplumun amacı mülkiyet haklarını korumaktır. Dolayısıyla mülkiyetin henüz doğa durumundayken, siyasal topluma geçilmeden önce edinilmiş bir hak olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

2.2. Mülkiyet Hakkı

Locke, avcı toplayıcı toplumdan başlayarak ticaret toplumlarına giden süreçte, bireylerin gelişimine, kendi kaderinin tayin edicisi oluşuna ve mülkiyet hakkının temeline varan bir tartışma yürütmektedir (Brubaker, 2012: 216).

Mülkiyet hakkı insana mülklerini kullanma, kullandırma, devretme ve dışlama hakları tanımaktadır. Dışlama mülkiyetin ilk ve en temel ilkesidir. Bir şeyin kullanımının herkese açık ve müdahalenin serbest olduğu durumlarda mülkiyetten bahsetmek mümkün değildir. Locke’un mülkiyet kavramı yalnızca mal sahipliğinden ibaret değildir. Kişi kendi bedeninin, yaşamının ve benliğinin de malikidir (Jasay, 2004: 57). Locke’un mülkiyete atfettiği geniş kapsamda ilk bileşen yaşamdır. Kişilik de mülkiyetin vazgeçilmez bir parçasıdır. İnsanın kendi benliği ve kişiliği üzerindeki mülkiyet hakkı devredilemez niteliktedir.

Locke’çu mülkiyette ikinci bileşen özgürlüktür. Kendi yaşamının ve benliğinin maliki olan insan, bununla bağlantılı olarak özgürlüğünün de maliki durumundadır. Zira kendi bedenine ve dolayısıyla bedeninin emeğine sahip olmayan insan için özgürlükten bahsetmek oldukça güçtür.

Yaşam ve özgürlüğün ardından bahsi geçen üçüncü bileşen mal-mülk, edinimlerdir. Locke “Hükümet Üzerine İkinci İnceleme” isimli eserinin beşinci bölümünde mal-mülk anlamında mülkiyeti, doğal haklardan referanslar vererek, Tanrı tarafından insanların kullanımı için yaratılmış dünya nimetleri olarak tanımlamaktadır. Tanrı tarafından verilen nimetlerden faydalanarak yaşam koşullarını

iyileştirmek doğal bir haktır (Azizova, 2018: 99). Locke'a göre, dünya üzerindeki nimetlerin bireye yararlı olabilmesi için müşterek olmaktan çıkarılması ve özel mülkiyetlere bölünmesi gerekmektedir (Boullion, 1998: 15).

Locke'un mülkiyet tanımının üçüncü bileşeni olan edinim diğer iki bileşenin aksine devredilebilir ve yabancılaşabilir. Bu ayrımı yaptıktan sonra Locke, Tanrının yarattıklarına müşterek olarak bahsettiği dünya nimetleri üzerinde meşru özel mülkiyetin nasıl kurulacağını açıklamaya girişmektedir. Müşterek mülkiyetten ayrılan bir parça için toplumun geri kalanının rızasını almanın gerekli olmadığını ileri sürmektedir (Artur, 1980: 3). Locke'a göre, herkesin tek tek rızasını almak zorunlu olsaydı, tanrının verdiği sınırsız nimetlere rağmen insan açıklıktan ölmeye mahkum olurdu (Locke, 2012: 25).

Locke, servet anlamında mülkiyeti anlatırken mal-mülk edinenin nasıl, ne şekilde ve hangi meşru temele dayanarak gerçekleştirildiğini açıklamaktadır. Edinim, insanın kendi bedeni ve emeği üzerindeki sahiplik hakkıyla yakından bağlantılıdır. Locke bir malı elde etmenin ve üzerinde sahiplik kurmanın emek ile mümkün olduğunu söylemektedir. Edinime doğa yasası tarafından sınırlamalar getirilmektedir. Başkaları için de yeterince iyi kaynak bırakmak edinime getirilen ilk kısıtlamadır. Bu sınır, yaşam hakkına duyulan saygıdan ile ilişkilidir. Bu anlamda mülkiyet tanımının her bileşeni birbiriyle ilişkili görünmektedir.

2.3. Mülkiyetin Meşru Temeli ve Sınırları

John Locke'a göre dışlama ile yakından ilişkili olan mülkiyetin meşru temelini anlayabilmek için "herkesin ortak kullanımında olan toprağa sahiplik iddiası hangi argüman ile meşrulaştırılmıştır?" sorusu sorulmaktadır (Schmitz, 2009: 6).

Tanrı dünyayı insanlara ortak olarak vermiştir. Dünya üzerindeki nimetler insanlara ortak olarak ait olmasına rağmen insan kendi bedeni ve emeği üzerindeki tek maliktir. Özel mülkiyete temel argümanı sağlayan da bu öz sahipliktir. Toprak üzerinde herkese ait olan bir bölümü özel mülk haline getirmek, emek karıştırmayla açıklanmaktadır. Kişinin ağaçtan topladığı meyveler ya da yakaladığı bir hayvan, ekim yaptığı toprak onun mülkiyeti haline gelmektedir. Emek karıştırılarak edinilen bu mallar üzerinde geriye kalan herkesin mülkiyet hakkı ortadan kalkmaktadır (Locke, 2012: 24).

Locke'a göre emek katma yoluyla mülk edinmek tüm toplumun yararındadır. Toprağı işleyen kişi kendisinin yanı sıra toplumun geri kalanı için de refah kaynağı ve ürün üretmektedir. Edinimler, malları azaltmamakta aksine yeni kaynaklar üretilmesini ve ticarete katılmasını yanı sıra stoklarda artışı sağlamaktadır. geçmiş nesillerin toprağı işlemesi sayesinde, gelecek nesiller bol kaynak, imkan ve yeni mallara sahip olabilmektedir (Schmitz, 2009: 9).

Toprak insanlara, ıslah etmeleri, geçimlerini sağlamaları ve kendilerini yokluktan korumaları için Tanrı tarafından verilmiştir. Toprağı refah kaynağı haline getiren şey emektir. Toprağın bir kısmını çeviren ve işleyen kişi, başkaları için de yeterince iyi derecede toprak bıraktığı müddetçe kimseye zarar vermiş değildir. Tanrı torağı insanlara işlenmemiş bırakmaları için değil, ekip biçerek yaşam koşullarını iyileştirmeleri için vermiştir. Doğa durumunda, insanların emeğinin toprağın sadece çok az bir miktarını ıslah edebildiği dönemlerde, insanoğlu için yararlı olan edinme yasasıdır. Henüz paranın kullanımda olmadığı, sınırsız edinimlerin önündeki engellerin kalkmadığı toplumlarda herkes başkalarına zararı olmaksızın, gücünün yettiği derecede ve miktarda toprağı işleyebilir (Locke, 2012: 27-29).

Locke mülk edinmeye sınırlamalar getirmektedir. Bunlar, çürüme sınırı ve başkaları için de “yeterince iyi ve yeterli kaynak bırakılması” şartıdır (Lowe, 2005: 182).

İnsanın edinebileceği sadece tüketebileceği kadarıdır. Kullanacağı ölçüde mal edinen insan, başkalarının yoksulluğuna neden olacak miktarda biriktirme yapamayacağından, mülk kaynaklı bir çekişme de doğmayacaktır (Locke, 2012: 26).

Doğa yasası sınırları dahilinde edinilen mal çürüyüp telef olmamalıdır. Toplumdaki insanları açlığa sürükleyecek birikim yaşam haklarına saldırı sayılmaktadır. Başkaları için de yeterince iyi miktarda toprak bırakılması şartı yaşam hakkından ileri gelmektedir (Wood, 2016: 297).

Paranın icadı ile birlikte mülk edinmeye getirilen sınırlamalar geçerliliklerini yitirmektedir. Paranın bir değişim aracı, soyut değer olarak kabul edilmesiyle sınırsız birikimin önü açılmıştır (Rupert, 2017:4-5).

Locke, paranın kullanımıyla, sınırsız birikimin yolunun açıldığı ve başkaları için yeterli ölçüde iyi kaynak bulmanın artık mümkün olmayacağı konusunda oldukça açıktır. Paranın mübadele aracı olarak kullanımı ve değeri hakkında yapılan anlaşma doğa durumunda yaşayanlar arasında yapılan ilk anlaşmadır, ikincisi ise devlet çatısı altında birleşme ile alakalıdır. Paranın kullanımının toplum üyelerinin ortak rızasıyla kabul edilmesi, mülk edinme hakkındaki sınırları ve kabulleri değiştirmektedir. Doğa yasası tarafından getirilen çürüme sınırlaması, çürümeyen-bozulmayan, bu yolla daha büyük miktardaki malların edinilmesini mümkün hale getiren para ile aşılabilmektedir (Gronow, 2016: 227-228).

2.4. Siyasal Toplumda Mülkiyet ve Direnme Hakkı

Doğa durumunda edinilen mülkiyet hakkı, siyasal toplumun kökenlerini oluşturan temel argümanı oluşturmaktadır. Doğa durumu mülkiyet haklarına saldırı halinde ortak ve tarafsız bir yargıcın eksikliği nedeniyle güvensiz duruma gelmektedir. Locke, bu güvensizlik halini insanların adaletin kuvvetli

gözetici olmaya ve paranın kullanımıyla birlikte ortaya çıkan sınırsız edinime dayandırmaktadır (Ward, 2010: 92-95). Ortak ve tarafsız bir yargıcın eksikliği, doğa yasasını yürütme ve suçluyu cezalandırma iktidarını herkesin kendi eliyle kullanmasını zorunlu kılmaktadır (Toku, 2003: 76-78).

Locke'a göre, bir anlaşmazlık durumunda kendi davalarının yargıçları olan insanlar kendi çıkarlarına göre karar verme eğiliminde olacaktır. Bu sebeple herkes için geçerli bir hukuk sistemi ve tarafsız yargıcın varlığı kararların adil ve ölçülü olarak verilmesini sağlayacaktır (Zelgüt, 2010: 73).

İnsanlar kendisinde olandan fazlasını başkasına veremeyeceğinden, siyasal topluma katılmış çoğunluk tarafından yönetilmeyi kabul etmiş insanlar üzerinde hükümetlerin yetkisi doğal haklarla sınırlı kalacaktır. Devletin organları ve yöneticilerin gücü, toplumun üyelerinin servetleri, yaşamları, özgürlükleri üzerinde tehdit oluşturmamalı, amacı insanların huzur içinde yaşaması ve kamu yararından fazlası olmamalıdır. Devletin yasalar sadece doğa yasasına uygun olması halinde meşru kabul edilmektedir. Yöneticilerin doğa yasasına dayanan ve toplumun tamamının iyiliğini garanti eden yasalar dışında, keyfi yasalar yapmaları meşruiyetlerini kaybetmelere sebep olacaktır (Hamilton, 1932: 868).

Standart ve herkes için geçerli, mülkiyet hakları garanti altına almayı amaç edinen yasalar olmadığı takdirde insanların doğa durumunda sahip oldukları özgürlükten vazgeçmeleri için hiçbir neden yoktur. Bir yöneticiye yaşamı, özgürlüğü e malları üzerinde sınırsız tasarruf yetkisi vermek kimse için akıllıca bir tercih değildir. Bu durum keyfi kurallar koyan bir egemen güç karşısında tamamen korunmasız kalmak anlamına gelmektedir (Locke, 2012: 90).

Rasyonel kararlar verebilen insan kendisini doğa durumundaki tehlikelerden korumak için siyasal topluma katılmaktadır. İnsanlar haklarından vazgeçmek ve durumlarını kötüleştirmek amacıyla hareket etmediklerine göre, meşru yönetimlerin sınırları doğa durumundaki özgürlükler ile çizilmektedir. İnsanların maksadı haklarını mutlak hükümdara koşulsuz devretmek değil, mülkiyetlerinin güvenliğini sağlayacak bağımsız bir yargıç yaratmaktır. Yetkilerinin sınırlarını aşan yönetimler direnme ile karşılaşacak, yetkiler insanlara geri dönecektir (Wood, 2016: 291). Direnme hakkına başvuran insanlar haklarını ihlal eden yönetimin hakimiyetinden çıkmakta, devletin içten çözülmesi halinde yasama gücü el değiştirmektedir. Direniş ve hükümetin çözülmesi, yönetimlerin vatandaşlarının geniş anlamda mülkiyet haklarını ihlal etmesi sonucu gerçekleşmektedir (Coplston, 1998: 144-145).

Mülkiyet kişinin hem tüzel hem de özel kişilere karşı korunmakta olan dokunulmaz alanıdır. Devletlerin en önemli maksadı ise bireylerin mülkiyetlerini korumaktır. Sözleşme yolu siyasal toplum altında birleşen insanlar yasama haklarını devlete devrederken amaçları mülkiyetlerinin her türlü

tehdide karşı korunmasıdır. Görevini yerine getirirken yöneticiler yetkilerini doğa yasasının insanlara tanıdığı özgürlükleri ihlal etmeyecek şekilde düzenlemelidir (Raynaud, 2003: 548).

SONUÇ

17. yüzyılda yaşamış olan Locke'un etkileri günümüze değin varlığını ve etkilerini sürdürmeye devam etmiştir. Siyaset felsefesinin önemli kavramlarından olan mülkiyet hakkı Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi, Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi, Amerikan Anayasası gibi birçok tarihi metinde yer almıştır. Mülkiyete verdiği önem ve mülkiyet hakkına dair çözümlenmeleri "mülkiyet filozofu" olarak tanınmasına neden olmuştur.

Çalışma Locke'un mülkiyet kavramından ne anladığını ve siyaset felsefesindeki yerini araştırmayı maksat edinmiştir. Avrupa'da feodal düzenin çözülmesi, kilisenin gücünü kaybetmesiyle başlayan süreçte değişen mülkiyet ilişkileri ve liberal düşüncenin ilkeleri Locke'un felsefesi özelinde ele alınmıştır.

Avrupa'da siyasal iktidara bakışı kökünden değiştiren, Reform ve Rönesans hareketleriyle başlayan, Aydınlanma ile ivme kazanan ve liberalizmin tarih sahnesine çıkmasıyla tepe noktasına ulaşan süreç günümüzde hala gelişimini sürdürmektedir. John Locke, başta özgürlük olmak üzere, eşitlik, direnme hakkı, dinsel hoşgörü gibi konulardaki görüşleri ile siyasal liberalizmin fikir babası olarak kabul edilmektedir.

Locke'un mülkiyet kavramsallaştırması yaşam, özgürlük, serveti içermekte, insanın kendi bedeni ve emeği üzerindeki sahipliğini, dini özgürlük fikriyle laik devleti, yönetimin gücünü doğal hukuk ile sınırlamasıyla sınırlı devlet ve kuvvetler ayrılığı ilkelerini kapsamaktadır. Kavram, devlet fikrinin merkezinde yer almaktadır. Locke'un düşünceleri İngiltere'den başlayarak, Avrupa burjuvazisinin sesi olması nedeniyle ünlenmiştir.

Locke'un edinime dair düşüncelerinin yanında mülkiyet, günümüzde temel insan hakları içinde kabul ettiğimiz özgürlük ve yaşamı da kapsamaktadır. Minimal devlet ve direnme hakkı ilkelerinin çözümlenebilmesi için metinlerinin geniş mülkiyet tanımı temelinde okunmasıyla gerekmektedir. Locke mülkiyeti anlatmaya doğa durumu ile başlamaktadır. Doğa durumu tüm insanların eşit hak ve özgürlüklere sahip olduğu, doğa yasası tarafından yönetilen bir barış halidir. Mülkiyet doğa durumunda edinilmiş bir haktır. Locke'un mülkiyeti doğa durumu ile açıklaması, hakkın devletten kaynaklanmayan aksine ondan bağımsız ve dokunulmaz bir alan olduğu vurgusuna neden olmaktadır.

Devlet bireylerin mülkiyetlerine müdahale etmemelidir. Çünkü mülkiyet siyasal toplum öncesi doğal bir haktır ve devletin yasaları doğa yasaları üzerine şekillenmektedir. Doğa yasasını kavrama kabiliyetine (akla) sahip her insan için siyasal toplumdaki elde edilen menfaat mülkiyetin güvenliğinin

sağlanmasıdır. Locke mülkiyet kelimesini sürekli olarak bu bilinç ile kullanmıştır. Locke'un ayırt edici özelliği, bireylerin maddi olmayan mülkleri, kendi bedenleri üzerindeki sahiplikleri ve doğal hakları yoluyla siyasi çıkara haiz olduğu şeklindeki fikirlerinin tutarlılığından kaynaklanmaktadır.

KAYNAKÇA

- Ağaoğulları, Mehmet Ali (2011). Sokratesten Jakobenlere Batı'da Siyasal Düşünceler, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ağaoğulları, Mehmet Ali; Yalçınkaya, Ayhan (2013). Siyasal Düşünceler Tarihi, (Ed. Mehmet Ali Ağaoğulları), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Ağır, Osman (2019). Dünya Siyasetini Etkileyen Devrimlerin Uluslararası Sonuçları: 1917 Bolşevik Devrimi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 16 (1), 325-342.
- Azizova, Dilyara (2018). Locke and Hume on Property, Liberal Düşünce Dergisi, 23(90), 97-107.
- Belli, Aziz; Aydın, Abdullah (2018). Türkiye'deki Sivil Toplum Anlayışına 15 Temmuz Darbe Girişimi Üzerinden Bakış, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 15, 63-78.
- Bouillon, Hardy (1998). John Locke, (Çev. Ali İbrahim Savaş), Ankara: Liberte Yayınları.
- Brubaker, Stanley (2012). Coming in to One's Own: John Locke's Theory of Property, God, and Politics, The Review of Politics, 74, 207-232.
- Bix, Brian (2004), Doğal Hukuk: Modern Gelenek, (Çev. Ertuğrul Uzun), Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 6(2), 291-343.
- Cevizci, Ahmet (2017). Aydınlanma Felsefesi, İstanbul: Say Yayınları.
- Cranston, Maurice (1968). Büyük Düşünürlerin Politika Felsefeleri, İstanbul: Milliyet Kültür Kulübü.
- Copleston, Frederick (1998). Copleston Felsefe Tarihi Hobbes Locke, (Çev: Aziz Yardımlı), İstanbul: İdea Yayınları.
- Çetin Halis (2001). Liberalizmin Temel İlkeleri, C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 2(1). 219-237.
- Didier, Jean (2009). John Locke, (Çev. Atakan Alınörs), İstanbul: Paradigma Yayıncılık.
- Gronow, Jukka (2016). On the Formation of Marxism: Karl Kautsky's Theory of Capitalism, the Marxism of the Second International and Karl Marx's Critique of Political Economy, Boston: Brill Press.
- Gökçe, Fuat; Tunç, Ahmet; Koçak, Yüksel (2015). Sosyalizmden Kapitalizme, Geçiş Ekonomilerinin Hukuki Normlarında Neo-Liberal İzler: Azerbaycan, I. Uluslararası Kafkasya-Orta Asya Dış Ticaret ve Lojistik Kongresi. Kars-Türkiye, 1- 3 Ekim 2015, 235-248.
- Grant, Ruth (1987). John Locke's Liberalism, Chicago: University of Chicago Press.

- Goodin Robert; Pettit, Philip; Pogge, Thomas (2016). Çağdaş Siyaset Felsefesi Klavuzu, (Çev. Simten Coşar), Ankara: Dipnot Yayınları.
- Göze, Ayferi (2015). Siyasal Düşünceler ve Yönetimler, İstanbul: Beta Yayınları.
- Ekmekçi, İdil Su (2013), John Locke'un Liberalizm Kuramı Üzerine, TBB Dergisi, 106, 205-214.
- Evren, Mehmet (2015). John Locke ve John Rawls Liberalizminin Karşılaştırılması, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum.
- Hamilton, Walton (1932). Property According to Locke, The Yale Law Journal, 41(6), 864-880.
- Hayek, Friedrich August Von (2009). Liberalizm, (Çev. Ünsal Çetin), Liberal Düşünce Dergisi, 14(55), 197-224.
- Jasay, Anthony (2004). Property And Its Enemies, Philosophy Journal, 79, 57-66.
- Kama, Özge (2009). Kurumlar ve Mülkiyet Hakları İktisadı: Üç Deneme, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.
- Kaymak, Muammer (2011). "Sanayi Devrimi Neden İngiltere'de Gerçekleşti? Karşılaştırmalı Bir Makro Tarih Denemesi", (Der. Hakan Mıhçı) İktisada Dokunmak, Ankara: Phoenix Yayınevi, 163-185.
- Locke, John (1993). Political Writings, Harmands worth: Penguin Books.
- Locke, John (1999). Tabiat Kanunu Üzerine Denemeler, (Çev. İsmail Çetin), İstanbul: Engin Yayıncılık.
- Locke, John (2012). Yönetim Üzerine İkinci İnceleme Sivil Yönetimin Gerçek Kökeni Boyutu ve Amacı Üzerine Bir Deneme, (Çev. Fahri Bakırcı), Ankara: Ebabil Yayınları.
- Locke, John (2004). Hükümet Üzerine İkinci İnceleme. (Çev. Fahri Bakırcı), Ankara: Babil Yayıncılık.
- Lowe, Jonahtan (2005). Locke, Oxon: Taylor and Francis Group.
- Mack, Eric (2013). John Locke,(Ed.John Meadowcroft), New York: Bloomsbury Academic and Professional.
- Özipek, Bekir Berat (2011). Din ve Vicdan Özgürlüğü: Türkiye İçin Bir Anayasal Çerçeve Önerisi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 19, 207-219.
- Parsons, John (1969). Locke's Doctrine of Property, Social Research, 36(3), 389-411.

- Peters, Richard (1995). Batı Düşüncesinde Siyaset Felsefeleri, (Çev. Nejat Muallimoğlu), (Ed. Maurice Cranston), İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- Raynaud, Philippe (2003). Siyaset Felsefesi Sözlüğü, (Haz. Stephane Rials), (Çev. Necmettin Kamil Sevil), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Rupert, Charles (2017). Locke, Marx, and Two Theories of Labor, https://thenextsystem.org/sites/default/files/2017-07/Rupert_GraduateFirst.pdf, (Erişim Tarihi: 02.04. 2020).
- Sarıca, Murat (1983). 100 Soruda Siyasi Düşünce Tarihi, İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Schmitz, David (2009). Mülkiyet Kurumu, (Çev. Bican Şahin), Liberal Düşünce Dergisi, 53(54), 5-23.
- Syneder, David (1986). Locke on Natural Law and Property Rights, Canadian Journal of Philosophy, 16(4), 723- 750.
- Toku, Neşe (2003). John Locke ve Siyaset Felsefesi, Ankara: Liberte Yayınları.
- Tunç, Ahmet; Belli, Aziz; Aydın, Abdullah (2017). Kent Kimliği İle İnternet Kullanımı Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Alan Araştırması, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 22, Kayfor15 Özel Sayısı, 1673-1688.
- Türkeri, Mehmet (2005). Etik Tarihindeki Temel "Doğal Yasa" Anlayışları ve Bu Anlayışlardaki Dini Unsurlar, D.E U.İlahiyat Fakültesi Dergisi, 22, 135-164.
- Ünaldı, Elif Yeşim (2002). Liberal Düşüncenin Temeli Olarak John Locke'ta Devlet Fikri, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Yayla, Atilla (2002). Liberalizm, Ankara: Liberte Yayınları.
- Yüksel, Hasan (2014). Emek Kavramının Ortaya Çıkışında Rol Oynayan Tarihi Dönüm Noktalarının Süreç Merkezli Değerlendirilmesi, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 19(2), 257-273.
- Zelgüt, Solmaz (2010). Dört Adalı Hobbes- Locke- Berkeley- Hume, Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Zorzi, Graedon (2019). Liberalism and Locke's Philosophical Anthropology, The Review of Politics, 81(2), 183–205.
- Ward, Lee (2010). John Locke ve Modern Yaşam, Cambridge: Cambridge University Press.
- Wood, Ellen (2003). Kapitalizmin Kökeni Geniş Bir Bakış, (Çev. Cevdet Aşkın), Ankara: Epos Yayınları.

Wood, Ellen (2016). *Özgürlük Ve Mülkiyet : Rönesans'tan Aydınlanma'ya Batı Siyasi Düşüncesinin Toplumsal Tarihi*, (Çev. Oya Köymen), İstanbul: Yordam Kitap.